

Kaupunginhallitukselle

VAMMAISNEUVOSTON RAPORTTI JA ARVIO TOIMIKAUDESTA 2017-2021

Aluksi

Vammaisneuvosto on kaupungin eri toimialojen, valtuustoryhmien edustajien ja monien eri vammaisyhdistysten edustajien yhteistyöfoorumi, osallistumis- ja vaikuttajatoimielin. Sen tavoitteena on edistää monin eri tavoin vammaisten ja pitkäaikaissairaiden kaupunkilaisten mukaan ottamista kaikkien kaupunkilaisten joukkoon. Tämä edellyttää kaikkien kaupungin palvelujen esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä vammaisten ihmisten osallistumista mahdollistavien kaupungin palvelujen toimivuutta.

Vammaisneuvosto puolustaa kaupunkilaisten toimintakyvyn erilaisista rajoitteista, vammoista tai pitkäaikaissairauksista aiheutuvien tarpeiden huomioimista osana ihmisten monimuotoisuutta. Eri tavoin vammaisten ihmisten toimijuuden ja yhdenvertaisen osallisuuden toteuttaminen on koko kaupungin asia, johon tarvitaan kaikkia toimialoja ja eri toimialojen välistä yhteistyötä. Kaupungin johtamis- ja toimialauudistuksella pyrittiin lisäämään toimialojen yhteisvastuuta, mutta vammaisneuvoston arvion mukaan yhteistyö ei ole vielä hioutunut, eikä toteudu riittävästi.

Kaupunkistrategian osallisuusmalli edellyttää, että kaupunginkanslia ja toimialat varmistavat, että kuntalain mukaisella vammaisneuvostolla on todelliset mahdollisuudet vaikuttaa kaupungin palveluihin ja päätöksentekoon. Myös YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden yhdenvertaisista oikeuksista edellyttää vammaisten henkilöiden osallistamista niin, että he voivat osallistua ja että heidän näkemyksensä otetaan vakavasti heitä itseään koskevaan päätöksentekoon ja päätösten valmisteluun. Vammaisneuvosto edellyttää, että jatkossa eri tavoin vammaisia kaupunkilaisia osallistetaan niin, että he voivat osallistua nykyistä enemmän kaupungin kaikkeen toimintaan.

Vammaisneuvostossa käydyt keskustelut, eri toimialoilta saatu informaatio ja osallistujien keskinäinen vuorovaikutus ovat vammaisneuvoston työskentelyssä antoisinta. Eri vammaisjärjestöjen edustajat ovat tuoneet keskusteluissa esiin palvelujen käyttäjien mikro- ja makrotasoisia kokemuksia, jotka ovat lisänneet kaikkien osallistujien ymmärrystä ja asioita on voinut viedä eteenpäin omille viiteryhmillä.

Toimikauden erityispiirteet

Toimikauden 2017-2021 aikana vammaisneuvoston rooli on vahvistunut. Kaupungin organisaatiouudistuksen myötä vammaisneuvosto on saanut aiempaa paremman yhteyden ja käynyt systemaattisesti keskustelua kaupungin kaikkien toimialojen ja valtuustoryhmien edustajien kanssa. Vammaisneuvosto on suhteellisen tyytyväinen lisääntyneisiin keskusteluyhteyksiin kaupungin kanssa sekä toteuttamiinsa työskentelytapoihin. Neuvosto haluaa jatkaa aktiivista roolia ja keskustelujen kautta vaikuttamista.

Helsingin vammaisneuvosto on toiminut viimeiset neljä vuotta kaupunginkanslian hallinnoimana. Sitä ennen vammaisneuvosto toimi usean vuosikymmenen ajan

Sosiaaliviraston yhteydessä, jolloin sen toiminta ja lausunnot painottuivat sosiaali-, vammais- ja terveystalviin. Vammaisneuvosto tarvitsee edelleen tiivistä yhteistyötä Sote-toimialan kanssa, koska toimivat terveys- ja sosiaalipalvelut toteuttavat vammaisten kaupunkilaisten yhdenvertaisen osallisuuden edellytyksiä.

Eri tavoin toimimisesteisisiä ja vammaisia kaupunkilaisia on jokaisessa ikäryhmässä. Väestöstä keskimäärin noin 15 %:lla on jokin toimintakyvyn rajoite, nuorissa ikäryhmissä harvemmalla, mutta ikääntyneiden joukossa sitä useammalla. Koska kaupungin toimialojen työntekijät sekä päättäjät vaihtuvat, vähemmistönä olevien eri tavoin vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten asioita, tarpeita sekä ratkaisuehdotuksia tulee pitää koko ajan esillä. Vammaisten ihmisten osallisuuden varmistamiseen tulee sitoutua niin pormestareiden ja valtuuston strategisen johtamisen tasolla, kaikkien lautakuntien ja toimialojen virkamiesten suunnittelupöydillä kuin ammattilaisten osaamisena käytännön asiakaskohtaamisissa.

Aikaansaannokset

Kaupungin johtamisjärjestelmä- ja toimialauudistuksen jälkeen vammaisneuvosto on päässyt aiempaa avoimempaan ja monipuolisempaan vuorovaikutukseen kaupungin laajan toiminnan kanssa. Vammaisneuvosto on toiminut aktiivisesti, on tavannut kokouksissaan kaikki pormestarit, valtuustoryhmien edustajat sekä laajasti ammattilaisia kaupungin kaikilta toimialoilta. Hienoa, että kaikki kutsutut ovat osallistuneet ja valmistelleet hyvät esitykset ja kuunnelleet avoimin mielin vammaisneuvoston näkemyksiä.

Vammaisneuvosto on nostanut asioita näkyviin ja kaupungin päätöksentekoon ottamalla kantaa ja antamalla asiantuntevia lausuntoja. Vammaisneuvoston on ylpeä, että sen esiin nostama tarve vammaisinfosta konkretisoitui ja vammaisneuvonta käynnistyi helmikuussa 2021. Hienoa, että asia eteni valtuutettujen paneelikeskustelusta ja valtuustoaloitteen kautta kaupungin organisaatiossa ja sosiaali- ja terveystoimi antoi asiasta myönteisen lausunnon. Konkreettinen esimerkki vammaisneuvoston antaman lausunnon vaikuttavuudesta on myös erityisuimakortin kriteereiden kiristämisen torjuminen kulttuurin ja vapaa-ajanlautakunnassa tammikuussa 2021.

Kaupungin digitaalisten palvelujen saavutettavuuden tärkeys on vahvasti nostettu vammaisneuvostossa esiin, ettei kukaan jää ulos palveluista sen vuoksi, ettei pysty käyttämään digitaalisia palveluja. Helposti saavutettava sähköinen asiointi voi lisätä kaupunkilaisten osallistumisen mahdollisuuksia, mutta vaarana on, että etäosallistumisen keinot voivat myös syrjäyttää osan kaupunkilaisista. Hienoa, että kaupunki on kehittänyt digituen palveluja, jossa ihmisiä koulutetaan ja tuetaan käyttämään tietokoneita. Kaupungin saavutettavuustyössä mallinnetaan digitaaliset palvelut helposti käytettäviksi kaikille käyttäjille. Ohjelmien ja palvelujen toimivuutta testataan moninaisten käyttäjien kanssa, jolla varmistetaan, että myös näkö- ja kuulovammaiset henkilöt pystyvät omatoimisesti käyttämään tietokoneita ja sähköistä asiointia. Korona-poikkeusolojen aikana myös vammaisneuvosto on pystynyt toimimaan aktiivisesti ja kokoukset ovat toimineet hyvin myös hybridinä ja etäyhteyksillä.

Toimikauden aikana kaupunkiin on saatu lisää esteettömyyden esimerkillisiä kohteita, kuten keskustakirjasto Oodi ja esteetön luonto-lankkupolku Lammassaareen. Vammaisneuvosto kiittää esteettömyyden edistämisestä ja palvelujen käyttäjien osallistamisesta esteettömyyden toteuttamisen suunnitteluun.

Vammaisneuvoston esiin nostama kysymys vammaisten osajien ja osatyökykyisten työllistämistä kaupungilla on konkretisoitunut toimikauden aikana tavoite- ja toimenpidekirjaukseksi kaupungin henkilöstön yhdenvertaisuussuunnitelmaan. Vammaisneuvostossa esiin nostettujen asioiden integroituminen kaupungin järjestelmiin ovat näkyviä tekoja ja aikaansaannoksia, jotka näkyvät myös tulevaisuudessa ja vammaisneuvosto kokee tullessa nähdyksi ja kuulluksi.

Kehittämishaasteet

Kaupungin päätöksenteon pohjaksi ja kaikille kaupunkilaisille tarvitaan perustietoa, mitä eri tavoin vammaisten helsinkiläisten elämään kuuluu. Järjestelmälliseen tietopohjan keräämiseen tarvitaan kaupunkitietoyksikön tuottamaa laadullista ja tilastollista tutkimustietoa helsinkiläisistä, joilla on erilaisia toimintakyvyn rajoitteita. Tilastotiedon lisäksi vammaisneuvosto tuo esiin käytännön tosiasioita, jotka velvoittavat suhtautumaan vakavasti eri tavoin vammaisten ihmisten yhdenvertaisen osallistumisen esteisiin ja mahdollisuuksiin. Myös Helsingin kaupungin viestinnässä ja kaupunkikuvassa tulee tietoisesti lisätä kaupunkilaisten toimintakyvyn monimuotoisuuden näkyvyyttä.

Kaupunginkanslian viestintäosaston osallisuus- ja neuvontayksikkö ja vammaisasiamies ovat tukeneet hallinnollisesti vammaisneuvoston toimintaa. Eri tavoin vammaisten ihmisten tosiasiallinen yhdenvertaisuus, osallisuus, hyvinvointi ja palvelut ovat tärkeää sisällyttää läpileikkaavasti ja näkyvästi kaupungin strategioiden ja kestävän kehityksen ohjelmien ja johtamisen päälinjoihin. Eri tavoin vammaisten ja pitkäaikaissairaiden kaupunkilaisten yhdenvertaista osallisuutta edistävää työtä tulee tehdä tiiviissä yhteistyössä kaupunkitasoisen hyvinvointia ja terveyttä edistävän työn sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyön kanssa. Vammaisneuvosto katsoo, että vammaisneuvoston hallinnollinen tuki on tärkeä jatkossakin saada kaupunginkansliasta.

Helsingin vammaisneuvosto edellyttää, että Helsingin vammaisneuvoston yhteistyö varmistetaan myös tulevan Helsingin hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalouden kanssa. Valmistellun sote-uudistuksen ja hyvinvointialueen toteuttaminen Helsingissä on sosiaali-, terveys- ja vammaispalvelujen järjestämisen ja toteuttamisen kannalta keskeinen uudistus. Vammaisneuvoston asettamispäätökseen tulee kirjata vammaisneuvoston asema, rooli, tehtävät ja yhteistyökäytännöt suhteessa Helsingin hyvinvointialueen Sote-palveluihin YK:n vammaissopimuksen osallistamisveloitteen mukaisesti. Vammaisneuvoston sekä vammaisjärjestöjen palvelujen käyttäjäasiakkaiden osaamista tulee jatkossakin hyödyntää vammaispalvelujen, kuten palveluasumisen ja kuljetuspalvelujen hankintojen valmistelussa ja varmistaa, että erilaiset tarpeet ja palautteet osataan ottaa huomioon, kun valitaan uusia palveluyrityksiä.

Vammaisneuvosto haluaa päästä vaikuttamaan kaupungin ohjelmiin ja projekteihin niin, että vaikuttamisella on merkitystä erityisesti asioiden suunnittelu- ja valmisteluvaiheessa. Myöhään vaikuttaminen on vaikeaa ja asioiden korjaaminen kallista. Erilaiset työpajat ovat olleet yksi hyvä keino osallistaa suunnitteluvaiheessa. Kaupungin tulee vahvistaa eri toimialojen ammattilaisten suunnittelu- ja yhteiskehittämisen ja osallistamisen osaamista, että henkilöstö osaa kohdata ja osallistaa kaupunkilaisia, joilla on erilaisia toimintakyvyn rajoitteita. Työntekijöiden perehdytyksiin ja täydennyskoulutuksiin tulee sisällyttää osaamissisältöjä vammaisuuden ilmiön, tarpeiden ja ratkaisujen moninaisuudesta.

Kaupungin kaikilla toimialoilla on vastuu kehittää palveluja ja vilpittömiä halua tehdä yhteistyötä vammaisneuvoston kanssa. Ison toimialan nimeämä yksi edustaja vammaisneuvostossa ei ole riittävän vahva rakenne välittää ajantasaista tietoa toimialoilta vammaisneuvostolle. Toimivassa yhteistyössä tulee osata huomioida eri

tavoin vammaisten ihmisten moninaisia tarpeita toimialan laajoissa tehtävissä sekä osallistaa vammaisneuvostoa tai kehittäjäasiakkaita ratkaisujen hakemiseen. Tämä on erityisen tärkeä esimerkiksi liikuntapalveluissa, jossa on monia palveluja ja liikuntaympäristöjä, joissa pitää huomioida esteettömyys sekä moninaisten liikkujien erilaiset tarpeet eri lajeissa.

Vammaisneuvosto ja -yhdistykset ovat yksi kanava vaikuttaa ja välittää palvelukäyttäjien näkökulmaa kaupungin päätöksenteon valmisteluun ja palvelujen kehittämiseen. Kaupunki on lisännyt neljän vuoden aikana erilaisia osallisuuden muotoja, jotka ovat lisänneet yksittäisten kaupunkilaisten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa. Kaupungin ja järjestöjen tulee aktiivisesti, selkeästi ja saavutettavasti viestiä erilaisista osallistumisen keinoista, että myös kansalaiset, joilla on erilaisia toimintakyvyn rajoitteita, voivat yhdenvertaisesti osallistua heitä itseään koskevien palvelujen ja ympäristön kehittämiseen. Jatkossa kaiken ikäisiä, eri tavoin vammaisia kaupunkilaisia tulee kannustaa osallistumaan ja tekemään myös omia OmaStadi -aloitteita.

Vammaisneuvoston ehdotukset

Helsingin uuden vammaisneuvoston asettamispäätöksessä on kirkastettava kauden 2021-2023 keskeiset tavoitteet ja tehtävät. Vammaisneuvoston selkeiden tavoitteiden perusteella on helpompi valita asiat, joita vammaisneuvostossa käsitellään ja tasot, joihin vaikutetaan. Uusi vammaisneuvosto tarvitsee perehdytystä ja viestintää kaupungin toiminnasta ja mihin asioihin se voi osallistua ja milloin asioihin voi vaikuttaa. Perehdyttämistä voidaan toteuttaa osin yhdessä toisten vaikuttajatoimielinten kanssa, osin omana perehdytyksenä. Perehdytyksessä tulee selkeyttää ja kehittää vammaisneuvoston roolia ja toimintakäytäntöjä. Jatkossa vammaisneuvosto voisi pyrkiä toimimaan nykyistä nopeatempoisemmin.

Vammaisneuvosto toivoo lisää painoarvoa; se on yhteistyöelin ja -foorumi, jolla on laajaa tietotaitoa vammaiskysymyksistä. Vammaisneuvosto saa kaupungin eri toimialojen asiantuntijoilta tietoa kaupungin toiminnasta, kokemustietoa palvelujen käyttäjiltä ja vammaisjärjestöjen edustajilta sekä luottamus- ja varahenkilöiden kautta yhteyden valtuustoryhmiin ja poliittiseen päätöksentekoon. Vammaisneuvoston näkyvyyttä lisää se, että vammaisneuvoston jäsenet vievät saatua tietoa ja asioita eteenpäin edustamissaan taustaryhmissä. Kokouksissa on hyvänä käytäntönä esitellä toimialojen ajankohtaiset kuulumiset ja jatkossa myös vammaisasiamiehen terveiset. Vammaisneuvoston keskusteluissa on mahdollista saada vastauksia käytännön asioihin, vaikuttaa palvelujen juureen ja kysyä asiantuntijoilta perusteluja, miksi näin toimitaan. Jatkossa kokouksissa on varattava asioiden esittelyn lisäksi riittävästi aikaa myös kysymyksille ja keskusteluille.

Vammaisneuvosto nostaa toimintasuunnitelmissa ja lausunnossaan konkreettisesti esiin YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen, kuinka eri tavoin vammaisten kaupunkilaisten perus- ja ihmisoikeuksia voidaan toteuttaa kaupungin palvelujen avulla. Uuden vammaisneuvoston tulee tehdä aktiivista yhteistyötä myös kaupungin lautakuntien, valtuuston ja valtuustoryhmien edustajien kanssa. Vammaisneuvoston nimeämällä edustajalla tulisi olla nuorisovaltuuston/neuvoston tapaan puhe- ja läsnäolo-oikeus lautakuntien ja valtuuston kokouksissa.

Jatkossa vammaisneuvoston tulee seurata ja perehtyä kehitysvammaisten ihmisten palvelujen toteutumiseen. Korona on vienyt vammattomiltakin ihmisiltä sosiaalisen elämän, mutta yhteiskunnan sulkeminen on lisännyt palvelujen laitostumista entisestään. Kun koronakriisi loppuu, yhteiskunnan avaamisessa on erityisesti varmistettava, etteivät haavoittuvimmassa asemassa olevat vammaiset ihmiset jää jalkoihin. Yhteiskunnan

avaaminen tulee hoitaa hyvin, sosiaaliset suhteet ja kulttuuripalvelut tulee avata kaikille, myös kehitysvammaisille ja kaikille eri tavoin toimimisesteisille kaupunkilaisille.

Vammaisneuvoston yhteistyötahot ja vammaisyhdistysten edustajat toivovat vammaisneuvoston työn parempaa näkyvyyttä. Vammaisneuvosto toivoo kaupungilta apua ja resurssia monikanavaiseen viestintäänsä. Jatkossakin vammaisneuvoston tapahtumia tulee välittää Helsinki-kanavan kautta ja samalla varmistaa tilaisuuksien saavutettavuus sekä kirjoitus- että viittomakielen tulkkauksella.

Vammaisneuvosto on pitänyt hyvänä esimerkkinä, että kaupunkiympäristön kaavoituksen osallisuus- ja arviointisuunnitelmat on lähetetty vammaisneuvostolle, se on hyvä keino viestiä ja osallistaa kaavoitus- ja suunnitteluvaiheessa. Jatkossa kaupunkiympäristön suunnittelun ja rakentamisen esteettömyyden edistämistyöhön tulee osallistaa vammaisneuvoston lisäksi myös koulutetut esteettömyysosaajat. Osallistamista tarvitaan esteettömyyslinjausten toteutuksen seurantaan ja esteettömyyden erityistason kohteiden hankkeiden vastaavien tulee esitellä hankesuunnitelmat esteettömyysryhmälle. Ryhmän osallistaminen, hallinnointi ja ohjaus on valmisteltava huolellisesti.

Vammaisneuvosto on vuosittain myöntänyt esteettömyystunnustuksen kohteelle, joka on edustanut esimerkillistä esteettömän ympäristön suunnittelua ja toteutusta. Uusi vammaisneuvosto voisi jatkossa antaa tunnustusta myös kohteille, jotka ovat edistäneet esimerkiksi digitaalista saavutettavuutta tai vammaisten ihmisten työllistämistä.

Vammaisneuvoston päätoimintamuotoina ovat olleet varsinaiset kokoukset sekä asioita ja viestintää valmistelevat työvaliokunnan kokoukset. Varsinaisten kokousten lisäksi vammaisneuvoston jäsenten osaamista tulee hyödyntää laajemmin kaupungin käyttöön erilaisissa kokoonpanoissa, ajankohtaisten teemojen äärellä. Vammaisneuvosto toivoo selkeytystä varajäsenten rooliin, että myös varajäsenten osaaminen voidaan hyödyntää.

Vammaisneuvosto haluaa osallistua sosiaalisesti kestävä, uuden hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalouden toteutuksen valmisteluun. Kaikkien kaupunkilaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä ongelmien ennaltaehkäisy ovat kaupungin vastuulla. Uhkana ei saa olla, että Helsingin sote-talouden kiristyessä kaupungissa tehdään vammaisten kaupunkilaisten yhdenvertaisuutta, ihmisoikeussopimusta ja itsemääräämisoikeutta rikkovia yksilöpäätöksiä, joita ratkotaan vuosikaudet eri oikeusasteissa.

Vammaisneuvoston puolesta

Justus Mollberg
puheenjohtaja

Tiina Lappalainen
sihteeri, vammaisasiamies

Liite 1. Vammaisneuvoston toimintakertomus toimintakaudelta 2017-2021